

ARCHIVE COPY
Please return.

Outreach

Հրատարակուիւմ Ամերիկահայոց Արեւելեան Թեմի Ազգային Առաջնորդարանի
A Publication of the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America

Volume XII, Number 3 & 4— July /August 1989

Ordination Service at St. Stephen's Church

Archbishop Ashjian presents the stole to Deacon Setrak Panian.

The congregation of St. Stephen's Armenian Apostolic Church in Watertown, Massachusetts, experienced a significant and joyous day on Sunday, July 16, with the ordination of a deacon and seven acolytes. Ordination is one of the Sacraments of the Armenian church and symbolizes the granting of an official position in the church.

Upon the request of the pastor of the church, Archpriest Torkom Hagopian and the Board of Trustees, Archbishop Mesrob Ashjian ordained Mr. Setrak Panian deacon. Mr. Panian has been a faithful member of the Armenian church for many years and a devoted member of the Board of Trustees. During the same ceremonies seven young members of St. Stephen's choir were ordained acolytes. The new acolytes are Tavit Toromanian, Ara Najarian, Raffi Eskendarian, Ara Chaprazian, Barour Chaprazian, Sevag Melconian, and Asadour Badrikian.

The church service began at 10 a.m. by the celebrant Rev. Shahe Panossian. Prior to the reading of the Gospel, the service was interrupted and the Prelate conducted the ordination service.

His Eminence sat in the middle of the chancel surrounded by the candidates. Archpriest Hagopian acted as the *Car-tafilakon* (intercessor or presenter). His Eminence then presented the symbols of the four minor orders of the church:

1. Porter (keys to the church)
2. Reader (Old Testament and Epistles)
3. Exorcist (Book of Rituals)
4. Chengal (lit candle)

Following the ceremony for the ordination of the acolytes, the Prelate pronounced the candidate, Setrak Panian, sub-deacon by putting the stole on his left arm and handing him the vestments of the divine liturgy. At this point the liturgy resumed until the "Kiss of Peace," at which time Archbishop Ashjian, standing at the altar, received the candidate, escorted by Archpriest Hagopian and Rev. Zareh Sahagian. After the reading of the canonical prayers and questioning, the candidate turned to the west with his hands on his ears. The Prelate then placed his hand on the candidate's head and with the special prayers used with the imposition of the hands, pronounced him deacon while placing the stole on the candidate's left shoulder, thus granting him the right to read the Gospel and use the censor during divine liturgy.

In his sermon, His Eminence expressed his personal joy in this significant event and stressed that with the continuation of new blood into the life of the church the future of the Armenian church is secure. He noted his special pleasure that candidates receiving the Sacrament of Holy Order come from the ranks of the local congregation.

Following the divine liturgy, the Board of Trustees hosted a dinner in the church hall honoring the new deacon and seven acolytes. Congratulatory words were expressed by Archpriest Torkom Hagopian, Mr. Rouben Surenian, Chairman of the Board of Trustees, Very Rev. Shahe Panossian, Rev. Zareh Sahagian, and Archbishop Mesrob Ashjian.

(Continued on page 2)

Datev Institute Sponsors Seminar To Train Acolytes and Deacons

Students and staff members of the St. Gregory of Datev Institute pose with Archbishop Mesrob Ashjian and Father Anoushavan Tanielian, director of the Seminar which trained acolytes and deacons.

St. Gregory of Datev Institute's third annual seminar took place July 2 to 9, in Daylesford Abbey, Paoli, Pennsylvania, with the participation of twenty young students. The seminar served as a training program for acolytes and deacons.

The teaching staff consisted of Very Rev. Anoushavan Tanielian (Director), Very Rev. Shahe Panossian, Rev. Khoren Habeshian, Rev. Antranik Baljian and Mr. Aram Balekjian.

The intensive week-long seminar offered three grade levels of studies for beginners, intermediate, and advanced students. The units of study covered were: Introduction to Old Testament; Armenian Church History; Introduction to the Divine Liturgy, Sacraments, Services, Feasts; and Language, Classical and Modern Armenian.

The program started early each morning at 6:30 with morning and sunrise services. The classes took place from 8:30 a.m. until 2:30 p.m., followed by recreational activities such as basketball, volleyball, racket ball, and swimming in an olympic-size indoor and outdoor pools.

After dinner and a period of meditation, the attendees participated in Bible studies, supplemented by daily presentation of films such as "With Karabagh," "The Millennium Celebration of Ani, the Capital of Armenia," and "Pontifical Visit of Vasken I, Catholicos of All Armenians and Karekin II, Catholicos of the Great House of Cilicia to America."

The parishioners of St. Gregory the Illuminator Armenian Church in Philadelphia were invited to attend the evening Bible study as an innovative project which was received with great enthusiasm. This program will be expanded in 1990 to include Bible study, Liturgy, and other religious subjects.

The daily program was completed with the evening *Khaghaghagan* and *Hanksdian* services.

On Monday, July 3 the students welcomed Archbishop Mesrob Ashjian,

The twenty young students who attended are:

- Sts. Vartanantz Church in Ridgefield, NJ: Jack Baghsarian, George Berberian, Hagop Tekeyan, Hampartzoum Nazarian, Hagop Nazarian.
- St. Gregory the Illuminator Church, Philadelphia, PA: Deacon Shant Kazanjian, Vartan Karakelian, Minas Shirozian.
- St. Stephen's Church in Watertown, MA: Raffi Iskenderian, Sevag Melconian, Aram Najarian.
- St. Hagop Church, Racine, WI: John Buchaklian, David Mahdasian.
- St. Paul Church, Waukegan, IL: Sam Haroian, Dr. Arsen Mikaelian.
- Soorp Khatch Church, Washington, D.C.: Aram Balekjian.
- St. Gregory Church, North Andover, MA: Nishan Baljian.
- Soorp Asdvadzadzin Church, Toronto, Canada: Hrach Shehirian.
- St. Gregory Church, Vancouver, Canada: Aram Baghamian.

and Archpriest Moushegh Der Kaloustian. His Eminence and Der Moushegh spent the next day, the 4th of July, with the students.

Friday evening entertainment showcased the many and varied talents of the young participants. John Buchaklian and Hrach Shehirian played the violin; Nishan Baljian played the piano; Jack Baghsarian played the guitar accompanied by George Berberian on the drums. Sam Haroian enchanted the audience with his hilarious "Magic Show." Dr. Arsen Mikaelian was the capable M.C. of the "Amateur Night."

On Saturday, students and staff visited Valley Forge Park, the National Memorial Museum and the Headquarters of George Washington.

On Sunday, the Institute participants attended Badarak at St. Gregory the Illuminator Church in Philadelphia. The

(Continued on page 7)

BELLS ACROSS AMERICA: A Ringing Tribute On September 17 for U.S. Constitution

September 17, 1989, is the 202nd anniversary of the signing of the United States Constitution. On this date in 1787, 39 men signed their names to a document which established the world's first government of the people, by the people and for the people.

Today, the U.S. Constitution is the world's oldest written instrument of national government. It is the cornerstone of the American republic, a symbol of our national ideals of freedom, justice and equal opportunity. To commemorate the historic moment when the Constitution was signed; the Commission on the Bicentennial of the United States Constitution is inviting every American and every institution from religious and

Sirarpie Der Nersessian

Sirarpie Der Nersessian, an outstanding scholar in the field of Byzantine art and a pioneer in the development of Armenian studies in the United States, died in Paris on July 5, 1989. She was 92.

Professor Emeritus of Art and Architecture at Harvard University and Senior Fellow at Dumbarton Oaks, Professor Der Nersessian, in a career that spanned six decades worldwide, played a major role in fostering recognition of the significance of Armenian and Byzantine art and civilization.

In 1979 the Prelacy of the Armenian Apostolic Church honored Professor Der Nersessian as "Man of the Year"—the first time this honor was bestowed upon a woman. At that time the Prelacy's Executive Council stated that Professor Der Nersessian was "elected Person of the Year for her distinguished achievements and outstanding scholarship in the Humanities and the Arts and for perpetuating and symbolizing the centuries old traditions of the contribution of Armenian women towards civilization and culture."

Professor Der Nersessian was born in Constantinople, the niece of the late Patriarch Malachy Ormanian. She studied history and art history at the Sorbonne, from which she received her degree of Docteur es Lettres in 1936.

From 1926 to 1929 she was Chargee de Conferences in the Ecole Pratique des Hautes Etudes in Paris. In 1930 she went to Wellesley College in Massachusetts, first as Lecturer, then as Professor of Art, and, from 1937 to 1946, Chairman of the Department of Art and Director of the Farnsworth Museum. In 1946 she was appointed Professor of Byzantine Art and Archaeology at Dumbarton Oaks, and Member of the Faculty of Arts and Sciences at Harvard University, becoming Professor Emeritus in 1963. Professor Der Nersessian lectured at various universities in the United States and France, and won academic distinction in both countries.

As an intellectual she performed with calm assurance, steadiness, and charm. Her sound judgment, her quick and deep understanding of persons and issues, her forthrightness in stating her convictions, her graciousness and humor were invaluable to those who were honored with her acquaintance.

This leading medievalist and art historian received many honors in recognition of her outstanding achievements including The Order of St. Gregory the Illuminator, which His Holiness Vazken I, Catholicos of All Armenians, bestowed upon her in 1961. She was the first woman to receive this decoration.

A prolific writer, many of her articles appeared in prestigious publications throughout the world and her books published by leading publishers.

Professor Der Nersessian lived to see Byzantine and Armenian studies transformed from obscure sub-specialties of medieval departments into major fields of inquiry at prominent universities and academic centers, where scholars are making new discoveries in these studies which she did so much to advance.

SYMPOSIUM TO HONOR SIRARPIE DER NERSESSIAN

The Prelacy will dedicate the international symposium for the Ani Millennium on October 21, 1989, to the memory of Sirarpie Der Nersessian. The Symposium will bring together an impressive roster of international specialists who will present papers on the city of Ani. The Symposium will take place at the New York Historical Society, 170 Central Park West. Full details will be published in the September issue of OUTREACH.

Archbishop Nerses Paghdikian, 79

It is with deep regret that the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America announces the passing of Archbishop Nerses Paghdikian, a member of the Cilician Brotherhood, on Wednesday, June 28, in Antelias, Lebanon, following a short illness.

The rites of last unction were administered Friday, June 30, in the Cathedral of St. Gregory in Antelias with His Holiness Karekin II presiding.

Archbishop Paghdikian was born in 1910 (baptismal name Sarkis) in Arabkir in historic Armenia and was orphaned during the deportations of 1915. He spent his early formative years in orphanages in Syria and Lebanon.

Through perseverance and an inborn love of education he became a popular teacher, principal, editor, and leader of HMEM. On June 2, 1957, at the invitation of Catholicos Zarek I, at age 47, he received the rank of *vartabed* in the Armenian Church.

In 1961 he was elected Prelate of the Diocese of Iran and India. In 1974, following his consecration as Bishop by His Holiness Khoren I, he was elected to head the Diocese of Cyprus.

Returning to Antelias in 1978 he assumed the post of Director of the Birds Nest orphanage in Jubail, Byblos (Lebanon), a post he held until his retirement.

Archbishop Paghdikian was the author of several literary and historical books including *Voskegedak*; A 60th Anniversary Commemorative Book of HMEM; and three volumes of Armenian Folktales. Throughout his life he diligently collected memories of the survivors of the 1915 genocide and published these with his own meager means. His greatest work, *Dictionary of Topography*, in which he gathered invaluable information about small localities in historic Armenia, remains unfinished.

Archbishop Mesrob Ashjian conveyed deep condolences to Catholicos Karekin II. All Prelacy churches conducted Requiem Services for Archbishop Paghdikian on Sunday, July 9.

"Let us all pray," said Archbishop Ashjian, "that Almighty God, the Grantor of all life and immortality, admit the soul of Archbishop Nerses Paghdikian to the ranks of His faithful servants and keep him always within the grace of God."

U.S. Constitution

(Continued from page 1)

educational to social, service, and professional to join in *Bells Across America*, a Ringing Tribute to the Constitution.

The ringing tribute will start at 4 p.m., Eastern Daylight Time, the time of the signing of the Constitution. Individuals and groups across the nation will simultaneously ring bells for up to 202 seconds.

The tribute can be made with bells, chimes and carillons to echo the sentiments of a grateful nation.

During the ceremony, the committee is urging all Americans to reflect upon the blessings of liberty and the ideals of justice and equal opportunity made possible by the Constitution.

The Prelacy is encouraging all of the churches within its jurisdiction and all individuals to participate in this 202nd anniversary commemoration of the U.S. Constitution.

Կ. Պոլսոյ Պատրիարք՝ Գերշ. Տ. Ընդրիք Ս. Արք. Գալուստեանի Երջապտոյտը

Ուխտաւորները Ս. Հաղորդութիւն կը ստանան Կեսարիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցոյ մէջ:

Կ. Պոլսոյ Պատրիարք՝ Ենդրիք Արք. Գալուստեան Յունիս ամսուայ մէջ կատարած է շրջապտոյտ մը դէպի Արեւմտահայաստանի զանազան քաղաքներն ու շրջակայ գիւղերը: Յունիս 10-11, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերուն, եղած է Կեսարիա եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի տօնին առթիւ պատարագած է տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցոյ մէջ եւ խօսած յաւուր պատշաճի քարոզ մը: Կիրակի օր պատարագի ընթացքին ուշադրաւ երեւոյթ դարձած է ներկայ հասարակ-եակներու բոլորին հաղորդուիլը: Պատարագի աւարտին, տեղի ունեցած է հոգեհանգստեան պաշտօն եւ մատաղի օրհնութիւն: Այնուհետեւ խումբը ճամբայ ելած է Դէպի Սեբաստիա, ուր հասնելուն պէս Հայոց գերեզմանատան մէջ կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն բոլոր հին եւ նոր, չիրմատէր եւ անչիրմանջեցելոց հոգեհանգստեան ի հանգիստ:

Պատրիարքը եւ ընկերակից ուխտաւորները Սեբաստիոյ մէջ գերեզմանէ ետք, Երկուշաբթի օր շարունակած են շրջապտոյտը դէպի Գանկալ, ու գեղերած են Մալաթիա: Տեղւոյն Հայոց գերեզմանատան մէջ կատարուած է արարողութիւն մը, որուն ներկայ գտնուած են շրջանի գրեթէ ամբողջ Հայերը շուրջ 300 հոգի: Ուխտաւորները ապա ճամբայ ելած են դէպի Ելազըղ, ուր ներկայիս կ'ապրին 100 հայեր:

Երեքշաբթի առաւօտ, Պատրիարքը նախագահած է Ելազըղի Սուրբանի եկեղեցոյ մէջ կատարուած արարողութեան մը եւ քարոզած: Երջանի Հայոց գերեզմանատունը Հայոց ձեռքին խուած ըլլալով, նոր ու փոքր գերեզմանատան մէջ Պատրիարք Սրբազանը կատարած է հոգեհանգստեան պաշտօն: Յունիս 13-ի այս արարողութե-

անէ ետք, ընկերակիցներուն հետ միասին Ենդրիք Պատրիարք անցած է Մուշ, պտտած Մշոյ շրջակայքը ապա անցած Վան ու դեգերած այնտեղ: Ուսմբը շրջած է Պինկէօլ, Մուշ, Թաթվան, Վան, այցելած է Աղթամար կղզին, ապա Պիթլիս, Սիւլան — Տիգրանակերտ —, ու անցած է Տիարպէթի, ուր Պատրիարքը Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ մատուցած է Ս. Պատարագ, տեղւոյն Հայոց եկեղեցոյ մէջ: Տիարպէթի մէջ 7 տուն հայ կայ, որոնք ներկայ գտնուած են արարողութեան: Ենդրիք Պատրիարք այցելութիւն մը տուած է տեղւոյն կուսակալին: Ապա, գացած են Տէրիք եւ հանդիպած Ս. Գէորգ եկեղեցի: Նոյն իրիկունը ուխտաւորները հասած են Ատրեաման ուր գիշերած են: Յաջորդ օրը, վաղ առաւօտեան, խումբը ելած է Նեմուք լեռ, ու տեսած լեռան պատմական յուշարձանները: Ուսմբը ուղղուած է Գրըրգիսան, անցնելով Անիէպէ ուր այցելութիւն մը տրուած է նախկին հայոց Ս. Աստուածածին եկեղեցոյ, որ այժմ մզկիթի վերածուած է: Գրըրգիսանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցոյ մէջ մատուցուած է Ս. Պատարագ: Ապա, Պատրիարքը անցած է Իսկէնտէրուն:

Այս շրջապտոյտին շահեկան եղած է հաստատել որ Պատրիարքը բազմաթիւ տեղեր յանկարծակի եւ անակնկալ կերպով շրջապտտուած է Հայերով: Եւ այսպէս կարելի եղած է ստուգել թէ այդ շրջաններուն մէջ զեռ հայեր կ'ապրին ինչպէս՝ Կիւմիւշ համագէօյ՝ 10 տուն, Պողազլեան՝ 27, Սվազ՝ 72, Մալաթիա՝ 27, Ելազըղ՝ 35, Սելվան՝ 1, Տիարպէթի՝ 7, Զընար՝ 1, եւ Տէրիք՝ 18 տուն հայեր:

Ենդրիք Պատրիարք իր շքախումբով Պոլիս վերադարձած է 18 Յունիսին:

Հանգիստ՝ Տ. Ներսէս Ս. Արք. Բախտիկեանի

Չորեքշաբթի, 28 Յունիսին, Անթիլիասի մէջ վախճանեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Միաբան Հայերէն՝ Բազմավաստակ հոգեւորական, Բանասէր, Գրագէտ, երգեմանի հասարակական գործիչ եւ դաստիարակ՝ Տ. Ներսէս Արք. Բախտիկեան: Ներսէս Արք., աւագանի անունով Սարգիս, ծնած էր 1910 թուին Արաբկիրի մէջ եւ մանուկ տարիքին որբացած: Տարագրութեան դառն բաժակը ցմբուր քամած էր երեխայ օրերուն, բայց շնորհիւ իր արտակարգ կամքին, յաջողած էր որբանոցային կեանքէն բարձրանալ կեանքի կարեւոր դիրքերու: Հազիւ պատանի, վարած էր ուսուցչական պաշտօններ՝ Հալէպի, Գամշիի, Թրիփուլիի մէջ: Ապա, նշանակուած էր Տնօրէն՝ նոր Միսի ազգային Լուսինեան վարժարանի: 1957 Յունիսի 2-ին, ընդառաջելով Երջանկայիշատակ Չարեհ Ա. Կաթողիկոսի փափաքին, մտած էր Կիլիկեան միաբանութեան մէջ եւ ձեռնադրուած արեղայ՝ Ներսէս անունով: Հոգեւորական դառնալէ ետք շարունակեց ուսումը եւ հասուն տարիքին ստացաւ Սագիստրոսի վկայականը Հայկազեան գոլէճէն: Վարած է առաջնորդական պաշտօններ՝ Իրանա-Հնդկաստանի եւ Կիպրոսի թեմերուն մէջ, եւ իր կեանքի վերջին տարիներուն, եղած էր «Թուշնոց

Բոյն»-ի տնօրէն: Բեղուն գրիչ ունէր, եւ մեծ գոհողութեամբ հրատարակած էր բազմաթիւ գործեր, որոնցմէ յիշենք՝ «Ուկեգետակ», «Շեփկայ խելցիւն», «Յուշամատեան Հ.Մ.Ը.Մ.»-ի, «Հէքիաթներու աշխարհը»: 1965-էն սկսեալ, հրատարակուեցան տուած բազմաթիւ վերապրողներու յուշերը, այս կալուածէն ներս հանդիսանալով ուսմիտան: Խմբագրեց եւ հրատարակեց Մարիա ձէքըպընի «Օրագրութիւն» հսկայ հատորը: Իր մեծագոյն գործը պիտի ըլլար տեղագրական բառարան մը եւ ուր տեղ պիտի գտնէին 25 հազար տեղանուններու շուրջ անգնահատելի տեղեկութիւններ: Կիսատ կը մնայ իր գործը, բայց կը հաւատանք որ Կաթողիկոսարանը անհրաժեշտը պիտի տնօրինէ ձեռագիրները յանձնելու ապահով ձեռքերու:

Յուշարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 30 Յունիս Ուրբաթ օր, Նախագահութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս՝ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Վեհափառ հօր, որմէ ետք վախճանեալ սրբազան հօր մարմինը ամփոփուեցաւ Չարեհեան դամբարանին մէջ:

Լոյս մշտնջենի՝ սրբազան հօր բարի հոգւոյն:

OUTREACH

A monthly publication of the Armenian Apostolic Church of America

Archbishop Mesrob Ashjian, Prelate

Martiros Haftvani Managing Editor

Iris Papazian, Editor

OUTREACH (USPS 426-490) is published monthly, except for a combined July-August issue, by the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America, 138 East 39th Street, New York, NY 10016, (212) 689-7810. Unsolicited manuscripts are welcome; please include a stamped, self-addressed return envelope. Signed articles do not necessarily reflect the policy of the Armenian Apostolic Church of America. Send all correspondence to the above address to the attention of the Editor. Printed in the United States of America. Second class postage paid at New York, NY 10016. Postmaster: Send address changes to OUTREACH, 138 E. 39th Street, New York, NY 10016.

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՎԵՐԱՓՈՒՈՒՄԸ

Երբ Մատենագիրները Կր Խօսին Կոյսին Մասին

«Այսօր զուարճացան երկինք ընկալեալ Հրեշտակ յերկրէ:» Անանուն տաղ

Աւանդակաւ պատմութիւն մըն է, որ պիտի կարդանք միասին: Աւետարանը քիչ տեղեկութիւն կու տայ Կոյս Մարիամի մասին: Եւ սակայն, հոն կը գտնենք արդէն ամէն ինչ իր փոքր մանրամասնութիւններով: Պիտի տեսնենք որ մեր Եկեղեցւոյ հայրերը, լուսաւորուելով Ս. Հոգիէն, առաջնորդուելով Եկեղեցիէն, կը մեկնեն եւ կը բացատրեն ինչ որ գրուած էր, եւ եզրակացութիւններ կը հանեն պատահածին մասին: Մեզի կը մնայ, եթէ կարենանք, օգտուիլ այս հունձքէն:

Երբ ամէնորհեալ Կոյս Մարիամը պատրաստ էր փոխուելու մարմնաւոր կենցաղէս, Գաբրիէլ Հրեշտակապետը շտապեց իջաւ անոր մօտ եւ խոնարհելով երկրպագեց Տիրածին Կոյս Մարիամին: Եւ ըսաւ անոր, «Ուրախ եղիր, կինս անոր, կինս անոր մէջ բերկրեալը: Որովհետեւ քեզ կը կանչէ մեր Արարիչը եւ քու միածին Որդին»: Եւ տուաւ անոր բարբիտն պակը, նման արմաւենիներու ոտներուն՝ Հիւսուած եւ բոլորուած Արամի դրախտէն, եւ դրաւ Սուրբ Աստուածածնի գլխուն: Որպէսզի առաքեալները այս տեսնելով՝ զԱստուած օրհնեն անոր առաջ, եւ այդ բարբիտնէն Հրաշքներ գործուին եւ՝ բժշկութեան սքանչելի զօրութիւն:

Իսկ ամենասուրբ Կոյս Մարիամը, երբ առաւ իր փոխման աւետիսը եւ տեսաւ բարբիտն պակը՝ կազմուած ծաղիկներէ, եւս զնաց Ձիթենեաց լեռը աղօթելու: Եւ ծառերուն բոլոր բոյսերն ու տունկերը խոնարհելով՝ կ'երկրպագէին անոր: Եւ աղօթելով Սուրբ Աստուածածնին կ'ըսէր այսպէս. «Դուն Տէրս Յիսուս, Հօրդ Աստուծոյ եւ մօրս ու աղախինիդ Որդին, դուն ինքը խոստացար զայ մօտս եւ քեզմով աւանդել իմ Հոգին:»

Այն ժամանակ ան ձայն լսեց երկինքէն որ կ'ըսէր. «Ձեմ թողուր քեզ, Տիրուհի Մայրս, այլ պիտի գամ մօտդ եւ ինձմէ խնդրածներդ պիտի կատարուին:»

Ամէնորհեալ Մարիամը վեր կեցաւ աղօթքէն եւ երեք օրեր շրջեցաւ Աստուծոյ Որդիին եւ իր Միածնին բոլոր տնօրինական տեղերը՝ կ'երկրպագէր եւ կ'աղօթէր: Եւ իրեն Հետ առած էր Յովհաննէսի մայրը՝ Սողմէն եւ Նիկողիմոսի դուստրը՝ Մարթնան: Վերադառնալով իր տունը, կանչեց իր ազգականները եւ միւս սուրբ կիները, եւ ըսաւ անոնց. «Վառեցէք ջահեր եւ լամբարներ եւ կեցցէք քովս:»

Անոնց սկսաւ պատմել Աստուծոյ մեծամեծ գործերը եւ ըսաւ, «Բ Հրեշտակ կու գան մարդուն Հոգիին՝ մէկը չարութեան եւ միւսը արդարութեան: Երբ մեղաւոր է Հոգին՝ չար Հրեշտակը կ'աւանդէ զայն եւ դեւերը կ'ուրախանան Հոգիին կորուստին համար: Եւ չար Հրեշտակը մեղաւոր Հոգիին կը ցուցնէ արդարութեան դատաստանը: Եթէ արդար է Հոգին՝ բարի Հրեշտակը կ'աւանդէ զայն եւ անոր կը ցուցնէ կեանքին Յարութիւնը:

Անանուն

Սուրբ Առաքեալներուն դասերը յանկարծակի հաւաքուեցան Հոգին Սուրբով բոլոր երկիրներէն ուր եւ կը բարոզէին Քրիստոս Աստուածը:

Նոյն

Եւ Առաքեալները կ'օրհնէին զԱստուած եւ կը գովէին Աստուածածնին: Մարիամ վեր կեցաւ եւ առանձին ըլլալով՝ լուաց ինքզինք, հազուեցաւ նոր զգեստներ, եւ Հիները տուաւ իր Հետ եղող կոյսերուն: Դարձեալ կը սկսէին աղօթել, մաս մը՝ ցերեկը, իսկ գիշերը խաղաղութեամբ կ'անցնէին Աստուծոյ աղօթելով, եւ առաւօտեան դէմ երբ ըսին «Ամէն»ը, ամենասուրբ Կոյս Աստուածածնին աւանդեց Հոգին, ամենասուրբ Երրորդութեան փառքին համար: Տունը լեցուեցաւ լոյսով, եւ վախը պատեց ամէնքը: Վերցուցին Սրբուհիին մարմինը որպէսզի տանին գերեզմանը, զոր ինքն իսկ ցոյց տուած էր եւ պատրաստած: Սուրբ Առաքեալները եւ անոնց Հետ բոլոր հաւատացեալները աղօթք ըրին, դրին Սրբուհիին մարմինը գերեզմանին մէջ, ուր մէկը երբեք չէր դուրս: Եւ տան մէջի լոյսը՝ ծագեցաւ անոր վրայ ճանապարհին, գերեզմանին մէջ աւելի բնորոշ հաստատուած էր քան արեւի ճառագայթները, եւ չէր նուազեր երեք օրերու ընթացքին: Եւ բոլորը ինքնաշօթար կ'աղօթէին գերեզմանին վրայ:

Երեք օրերէ հետք, չորրորդ օրը, Հրեշտակները իջան ամենասուրբ Կոյսին գերեզմանը, նաեւ Տէրը՝ անգով՝ գերեզմանին վրայ: Հրեշտակները վեր բարձրացուցին մարմինը ամպին մէջ: Եւ օրհնութիւններու ձայները, Հոգեւոր քաղցրաձայն երգերով կը լսուէին Աստուծոյ փառաբանութեան համար:

Ամենասուրբ մարմինը ամպերով երկինք յափշտակուեցաւ. եթէ Հոգիով միաւորուած է մարմնին Հետ, եւ եթէ ոչ, եւ չեմ գիտեր, Աստուած գիտէ: Աչքը չտեսաւ, ականջը չլսեց եւ մարդու սրտին մէջ չիջան, թէ ինչ պատրաստեց Աստուած Մարիամ Կոյսին: Եւ մենք պէտք է պատուենք լուսութեամբ, ճանչնալով ատոր անհասութիւնը, Կոյսին գովութեան եւ փառքին համար: Այսպէս, Քրիստոսի՝ անպատմելի կեանքին մէջ վերացաւ մարմինը ամենասուրբ Կոյսին, որ ծնաւ աշխարհի Փրկիչ Քրիստոսը, մօտիկը անմեծանալի կեանքին: Այսպէս ննջեց հասարակաց ննջումով, եւ վերափոխուեցաւ զէպի անանցանելի կեանքը:

«Նիկողիմոս»

Ուրախացի՛ր եւ ցնծա քեզմէ ծնած անեղ Աստուծոյ անճառելի յարկ, որ քու այդ Որդիիդ խնամածութեամբ Հրաշագարդ փառքով լուսակերպ բարձրացար վերին երկինքի ծայրագոյն կատարը, եւ Հոգիին թեթեւ թեթեւով սլացար եւ իմանալի կայանները վերաջուցեցիր հանգչելու յաւէտ: Ուստի մարդկային միտքին իմացողութեան անհասանելի եւ սրտին զգալութեան անմարտելի, անտեսանելի վայելքները անձնապէս Հոգիագրկելով՝ անեղծին փառքին ճոխութիւնը քեզի սեպհականցիր, սուրբ Աստուածածնին:

Գրիգոր Նարեկացի

Գլխաւորեցաւ այսօր քու վրայ իմանալի փառքով մեծութիւնը, որ սլանալով հասարակէն բարձունքները, ապականութեան եւ լուծման անընդունակ մարմնով, որմէ անմահաւոր պատկանեցաւ մահուան պարտիքը, եւ արժանաւոր բնակիչ Հանդիսացար անմահներու երկրին, Տիրոջ կենակից, ով Սուրբ Տիրամայր. միշտ ողորմութիւն աղբրէ՛ մեզի համար որ կը պանդխտինք այս խոր վիճին մէջ:

Գրիգոր Նարեկացի

Այսօր Գաբրիէլ Հրեշտակապետը եկաւ, բերաւ բարբիտն պակը՝ յաղթող Կոյսին: Այսօր կանչեց բոլորին՝ Տիրոջ մօտ բարձրելին տաճարը եւ Բանին բնակարանը: Այսօր Հոգիին հրաւերով հաւաքուեցան Առաքեալներուն դասերը եւ իմաստուն կոյսերը:

Այսօր Միածին Որդին խոնարհեցաւ անմարմին դասերով զէպի կուսութեան մայրը: Այսօր աւանդեցաւ մաքուր Հոգին փայլակի նման, վեր բարձրանալով վեհօրէն: Այսօր անփոփոխեցաւ սրբասունդ մարմինը, Հոգին տակ ծածկելով անապական գանձը:

Այսօր երկնայիններու խումբերը պար բռնելով կ'երգէին գերեզմանին շուրջ: Այսօր Առաքեալները անոնց կ'երգակցին, եւ կոյսերու դասերը կը գովեն կոյսերու մայրը:

Այսօր մաքուր մարմինը փոխադրուեցաւ զգայուն բնութիւններէն զէպի իմանալի կայանները: Այսօր երկնաւոր դասերը կը ցնծան ամենարբուհի Կոյսին երկինք երթալուն համար: Այսօր լուսազարդ, երկնային Տիրամօր պատկերը շնորհուեցաւ իբրեւ բժշկութեան պարզեւ:

Այսօր մենք եւս կուսական սօսին առթիւ կ'եղանակենք ուժգնօրէն Երրորդութեան փառքը:

Ներսէս Շնորհալի

Եւ Տէր Քրիստոսը վերացուց իր ծնողին Հոգին մարմնին Հետ միասին, տարաւ ցնծութեամբ եւ ուրախութեամբ եւ հանգչեցուց իր Հօր՝ երկնաւոր թագաւորին տաճարին մէջ: Հոն ուր յաւերժ ցնծութիւն է, եւ զուարճացողներու գեղապարտութիւն: Հոն ուր Սերովբէներու աղումն է, եւ Քերովբէներուն պարը: Հոն ուր բերաւ Հրեշտակները կը գտնուէին, եւ անդրանիկներու եկեղեցիները: Հոն ուր երկնաւորները կ'երգեն. «Սուրբ, սուրբ, սուրբ Տէր զօրութեանց, երկինքը եւ երկիրը լեցուն են անոր փառքով», եւ երկրաւորները անոնց Հետ՝ «Փրկութիւն մեր Աստուծոյն որ կը նստի Հօր եւ Գառնուկին աթոռին վրայ»: Այս Աստուածամայրս, որ կը ցանկայ տեսնել իր Որդին Դաւիթի աթոռին վրայ, տեսաւ զայն այսօր քառադէմ աթոռին վրայ եւ անոր անունին համար ծուկի եկած են երկնաւորներու եւ երկրաւորներու սեռերը: Այս Աստուածածնին, որ յուսահատութեան սուրով խոցուեցաւ երբ տարածուեցաւ իր Միածինը խաչին վրայ, տեսաւ այսօր երկնաւոր իշխանութիւններու եւ պետութիւններու գլուխը՝ նստած Հօր Աջին, իբրեւ քահանայապետ Եկեղեցւոյ քառութեան: Այս սուրբ Կոյսս, որ մեծ, շատ մեծ վիշտեր կրեց անօրէն Հրեաներէն երբ կ'աղօթէր իր Միածնին չարչարանքի վայրերուն մէջ, այսօր պատուով պաշտուեցաւ Հրանիւթ բանականներէն եւ գովուեցաւ Հրեշտակներու լեզուով, եւ բազմեցաւ հանգչեցաւ խորանիս մէջ. անոր գեղեցկութիւնը անճառելի է նիւթեղէն լեզուի խօսքերով: Այսօր թեւաբողբայ Սերովբէները պար կը բռնեն անոր շուրջ եւ կ'աղաղակեն այսպէս. «Օրհնուած ես, կիներուն մէջ ամէնօրհնեալը»: Այսօր Քերովբէները իրենց փառաւոր բազուկներուն վրայ կը կրեն սա ու կը հնչեն ցնծութեամբ. «Օրհնուած է Տիրոջ փառքը, երբ ան կը հանգչի նիւթեղէն տաճարներու մէջ»: Այսօր Հրեշտակներու սուրբ գունդերը կը սպասաւորէ Սուրբ Կոյսին, զայն կը բերէ զէպի երկնային գաւառը եւ կ'ըսէ. «Ուրախ եղիր, բերկրեալ քու Միածնի քեզի պատրաստած հանգստեան եւ փառքին համար»: Այսօր Քերովբէն քաշելով Հրեշտակ սուրբ ճամբայ կը բանայ Սուրբ Կոյսին որ ան հպի կեանքի ծաղիկ: Այսօր նախահայր Արամը նայելով իր դստեր գեղապանծ վայելչութեան, կ'ըսէ. «Այս է բոլոր կենդանիներու մայրը»: Այսօր նախամայրը Եւան կ'ողջաւորէ իր դուստրը, որ եղաւ անոր երկունքին ու տրտմութեան աւարտն ու սահմանը: Այսօր Աբրահամ եւ Սառան կուգան զայն համբուրելու, որովհետեւ անոր գաւազով օրհնուեցան անոնց բոլոր ծնունդները: Այսօր Մովսէս տեսնելով Սրբուհիս՝ ձայն բարձրացուց եւ ըսաւ. «Ահա Կոյսը, որ կը նշանակէր իմ ոսկի սափորս»: Պիտի կենաս, թագուհի, թագաւորին աջին՝ զարդարուած ոսկեհուռ հագուստներով: Այսօր Սողոմոն կը խրախուսէ անմարմին օրիորդները եւ այսպէս կ'ուսուցանէ Աստուծոյ հարսնացածին, «Ոսկիի նման պիտի դարձնենք քեզ, արծաթէ կիտուածով միասին, մինչեւ արբան իր գիրկը ընդունի քեզ»:

Այսօր Եսայի բարձրաձայն կը հնչէ Սրբուհիս նկատմամբ. «Դուն Յեսայիի գաւազանէն ելած ծաղիկն ես եւ էմանուէլը ծնող կոյսը»: Այսօր Եղեկիէլ տեսնելով ասոր ընթացքը զէպի երկինք, կը սլանայ, կը նկատէ ու կ'ըսէ. «Այս է փակ դուռը որմէ մտաւ Իսրայէլի Տէր Աստուածը եւ յայտնուեցաւ երկրի վրայ»: Այսօր Զաքարիա վեր վերցնելով իր աչքերը եւ տեսնելով շքեղազարդ Կոյսը, կը ցուցնէ. «Սա է ձոյլ ոսկի աշտանակը, զոր ես երբեմն եօթնարփեան շնորհները բարձող տեսայ»: Այսօր Ամլորդին իր ազգակցին առաջ գալով բարձր ձայնով կ'աղաղակէ մայրին երգերը եւ կ'ըսէ. «Օրհնուած ես դուն կիներուն մէջ եւ օրհնուած է որովայնիդ պտուղը, ով իմ Տիրոջ Մայր, որ եկած ես մեր մօտ՝ երկինք»: Այսօր Առաքեալներու տասներկու գունդերը աստուածընկալ մարմնին շուրջ կ'եղանակեն եւ կ'ըսեն. «Քրիստոսէ՛, Տէր, քու հանգստեան մէջ եւ այս տապանակը՝ անբիծ բնակարան սուրբ Աստուածութեանը»: Այսօր իմաստուն կոյսերը սպասաւորելով Կոյսին վերափոխման կը փարին մարմնի տապանակին շուրջ եւ կ'ըսեն. «Վերանի քեզի, երանուած ես ազգերուն կողմէ»: Այսօր Քրիստոսի Եկեղեցիները տիեզերքին Հետ հանդէս են դուրսարած մեծ օրուանս ի պատիւ եւ զանազան լեզուներով երանի կու տան Աստուածածնին: Այսօր երկնայինները եւ երկրաւորները հասարակաց պարով եւ խնդրութեամբ կը վերօրհնեն Աստուծոյ Մնողը: Այսօր մենք եւս Տիրուհի Կուսին փոխման ի պատիւ ցնծութեան խրախուսանք մեր Կօսին: Այսօր տաճարիս մէջ համախառնածներս երկրպագենք Տիրոջ Մօր Իսկուհիին, որպէսզի ան միջնորդէ մեր փրկութեան համար: Այսօր ապաստանելով պատուական օրիս՝ աղօթենք Ս. Աստուածածնին զէմ յանդիման:

Ով Մայր Աստուածածնին Մարիամ, հեզ եւ քաղցրալուր քեզի յուսացողներուն հանդէպ: Ով կոյսերուն պարծանք եւ Հրեշտակներուն փառք, աշխարհի միակ համարձակ բարեխօսն ես: Ով բարիքներու շտեմարան եւ ողորմութեան աղբիւր՝ անոնց համար որ քու սուրբ ոտքերէն հաւատով կախուեցան. քեզ կը սպասէ տօնախմբող հանդէսս եւ առաջիկ ինչպիսի գթութիւնը կը հայցէ: Դուն Ս. Կոյս, որ Երրորդութեանը Հուպ կեցար այսօր, խնդրէ Եկեղեցիին խաղաղութիւնը եւ մեր փրկութիւնը: Դուն Տիրուհի, որ համարձակ ես քու Միածնին Որդիին առաջ, աղաչէ իր արեւմտ գնուած հօտին համար, որպէսզի ան ամբողջ պահէ զանազան անդամները իր հասակի մարմնին լրումին համար. եպիսկոպոսները որ առաջնորդեն. քահանաները որ քաւեն. սարկաւազները որ յոյս տան. ժառանգաւորները որ դաստիարակեն. ժողովուրդը որ ունենդրելով անոնց հետեւի: Եկեղեցիս քեզ կ'աղօթէ եւ առաջիկ ինչպիսի կ'աղերսէ, խոնարհէ՛ աղաչէ՛ քու Միածնին Որդիին թագաւորներու հանդարտութիւն, իշխաններու զուարթութիւն, զինուորներու պատասպարութիւն, քաղաքներու պահպանութիւն եւ ճար՝ անոնց որ ունին զանազան չափի խնամածութիւն, որպէսզի միաձայն երգերով, մէկ պարի հանդէսով տօնենք քեզ Հոս եւ անդրանիկներու խորանին վրայ, ամենասուրբ Երրորդութեանը՝ Հօր, Որդիին եւ Սուրբ Հոգիիդ փառքին համար, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեան. ամէն:

Ներսէս Լամբրոնացի
Համախմբեց եւ գրաբարէ թարգմանեց՝
ԹԱՄԱՐ ՏԱՍՆԱՊԵՏՅԱՆ

FALL SEMESTER OF SIAMANTO ACADEMY BEGINS SATURDAY, SEPTEMBER 16 12:30 p.m. St. Illuminator's Cathedral 221 East 27th Street New York, New York FOR MORE DETAILS PLEASE CONTACT MRS. HOURIG PAPAŽIAN-SAHAGIAN ARMENIAN NATIONAL EDUCATION COMMITTEE 138 East 39th Street New York, New York 10016 (212) 689-7231

The Children of Lebanon

Talar Havapian

Nazaret Sarkissian

Narineh Marsoubian

Razmig Melkonian

A Teacher Remembers

The following short excerpt is taken from an article which appeared in the most recent issue of ARAMCO Magazine written by Bill Blakemore who taught at the American Community School.

I arrived in Beirut at the age of 21 in the autumn of 1966 and I've been thinking about Beirut ever since I first got there—and even more ever since I left.

I'd been teaching school for one year already, and I wanted to go overseas. I heard of the International School Service, and in the middle of a snow storm I went down to their office in New York City. Mrs. Yasamura—I remember her name—took one look at my dossier and said, "You know, there is just the school for you in Lebanon: ACS, the American Community School." . . . I was intrigued. I applied and interviewed, got the job and went. And I was amazed: it was the world's best-kept secret.

ACS is right there on the sea, and what is unique about Beirut is that the sea, the mountains and the sky are always, all three of them, right there all the time: the amazing sea, which turns four colors of green after a rainstorm, the sky with its changing clouds, and the operatic mountains looming over the city, always drawing the eyes into the distant valleys.

Beyond that there is something that I've called the Beirut phenomenon. In an expatriate life in which you lived in many different places, it was nonetheless the friends you made in Beirut that you kept for life. I had heard this when I first went there, then forgot about it. But it keeps cropping up again. I became a journalist in 1970 and I lived in Beirut until the end of 1976. Then I moved to London and Rome, but I kept going back, the last time in 1980. Over the years I kept hearing, and still keep hearing every now and then, from people in all walks of life—diplomats, businessmen, scholars artists—that though they have lived an expatriate life in say four or five places, for some years in each place, it was the people they met in Beirut who became lifelong friends.

People who follow news of the tragic developments in Lebanon from abroad might naturally assume that the kind of life I was so fortunate to experience there as a young teacher is gone forever. But Lebanon is an ancient land, a land of continuous change and flux, and it is coming back; I know that from history. . . Coming back is part of the spirit of the place. Whether Beirut will be exactly as I remember it again in my lifetime is an almost irrelevant question, because it's always there: it's a product of the mountains and the sea and the sky. For now the human balance has been upset, but the fact is that Lebanon and Beirut are witness to the fact that the world has to stand together, and if there are events in the region that unsettle the balance, Lebanon will bleed. To experience the American Community School was to experience Beirut, and to experience Beirut in the 1960's was to discover how wonderful the world can be.

"Whoso shall receive one such little child in my name receiveth me."

The Gospel According to Matthew Chapter 18, Verse 5

How to Educate A Child on \$100 a Year

Sound ridiculous? That's all it takes to educate one Armenian child in Lebanon for one entire year.

Will you help educate a child?

Just fill out this coupon and mail with your check to the Armenian Prelacy, 138 East 39th Street, NY, NY 10016.

Yes. I wish to sponsor a child. Enclosed is my check for \$100 payable to the Armenian Apostolic Church of America. (you may sponsor more than one child)

Name _____

Address _____

City _____

State _____ Zip _____

Telephone _____

It is one of the most beautiful compensations of this life that no one can sincerely try to help another without helping oneself. —Emerson

"The silence is deafening," Flora Lewis wrote recently in the New York Times. "A reader of Lebanese origin writes to ask why her fellow Americans, so quick to vent outrage at wanton killing elsewhere, manage not to notice the daily rain of heavy artillery on Lebanese homes. Her complaint is justified. . .The country is being asphyxiated. There is seldom any electricity or gasoline. Food is short. Hospitals have been devastated. Only weapons are plentiful. And the world looks away. Impotent or indifferent, it scarcely matters to the cowering, exhausted people waiting for a quiet moment to race out for a breath of air and supplies. . ."

Our sizeable Armenian community in Lebanon has been suffering for many years. We, too, like the rest of the world seem to have put Lebanon out of our minds, occupied with the reconstruction and rehabilitation of the earthquake-ravaged areas of Armenia. Or, was the earthquake an excuse? Had we put Lebanon on the "back-burner" long before December 7, 1988?

The suffering of any human being is a violation against humanity, but the suffering of innocent children, caught up in the insensible quarrels of adults, is the greatest of tragedies.

In December 1987 the Prelacy initiated a campaign to help educate the Armenian school children in Lebanon. It takes only one hundred US dollars per year to keep a Lebanese-Armenian child in school. The Prelacy solicited sponsors to "adopt" a child and be responsible for that child's education. The initial response was encouraging, but when the earthquake struck northern Armenia, the community's attention turned exclusively to Armenia, and the children of Lebanon also became victims of the earthquake. Recently we have resumed the campaign for Lebanon's school children. We want to find as many sponsors as necessary in order to keep the Armenian schools in Lebanon open to provide an education and a modicum of stability in the lives of these youngsters who have seen nothing but war since their birth.

AN IMPORTANT MESSAGE

Recently the Prelacy has sent letters to previous sponsors accompanied with a photograph and letter from the "adopted" child. These letters were sent to the Prelacy from Lebanon in bulk and we have distributed all that we have received to date. Due to the worsening condition in Lebanon we have not received letters and photos from all of the children. We will continue to distribute letters as we receive them. If you have not received a letter from your adoptee, please be patient, and remember that he or she needs your help now more than ever.

Rev. Zareh Sahagian Appointed Pastor of Whitinsville Church

Rev. Zareh Sahagian in front of the altar of the Holy Cross of Varak Church in Buenos Aires.

Archbishop Mesrob Ashjian recently announced the appointment of Rev. Father Zareh Sahagian as the Pastor of Sourp Asdvadzadin Armenian Apostolic Church in Whitinsville, Massachusetts. Rev. Sahagian will replace the late Rev. Father Gomidas Der Torossian who passed away last October after serving the Whitinsville community for more than 11 years.

Born in Aleppo in 1947, Rev. Sahagian studied at the Sahagian Armenian School and the Armenian Theological Seminary of Jerusalem from 1963 to 1968. He served St. Gregory Church in Aleppo, as well as other churches in the Middle East, as choir member and stole bearer. In 1974 he married Vazganoush Babikian; they have two sons, Abraham, 13, and Levon, 11.

In 1981 Rev. Sahagian went to Holy Etchmiadzin and after a stay of eight months at the Seminary upon the direction of His Holiness Vazken I was ordained priest at the St. Gayane Monastery by Archbishop Houssic Santourian, Grand Sacristan of Holy Etchmiadzin. On April 1, 1982, he went to Argentina where he served the Holy Cross of Varak Church until July 1989.

Upon the request of Archbishop Ashjian, Bishop Grigoris Bouniatian released Rev. Sahagian from his duties in Argentina and permitted him to travel abroad. Rev. Sahagian, who arrived in the United States with his family on July 7, celebrated his first Badarak in his new parish on Sunday, August 6. A reception welcoming Rev. Sahagian and his family was hosted by the Board of Trustees on Saturday, August 5 following Vespers Services presided by Archbishop Ashjian.

His Eminence and the Prelacy Executive Council extend a warm welcome to Rev. Sahagian and his family and wish him a successful life of service for the glory of God.

HAYASTAN

by Hovhanness Grigorian translated by Diana Der Hovanessian

My country is as small as a newborn child, or a fragile mother aged with care.

Small on the map as a tear drop that falls and stains the page there.

Just the right size to keep in my heart and take everywhere,

talisman and prayer.

Toros Kulhanjian

Sarin Bodroumian

Meher Keshishian

Manoushag Andonian

ԱՅՍ ՊԱՆԸ ԱՊԱԳԱՅԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆ Է

Անցած տասնվեց ամիսների մէջ մեր գլխով անցան նախորդ դարերի ընթացքում ապրած շարադէտ դէպքերն ու նոր անսպասելի, աներեւակային անցքեր: Արագընթաց, խելակորոյս, հանճարեղ նուաճումներով ու անհասարակ յոյժով ողբերգական խաւարով լի դարիս պէս, մեր պատմութիւնն էլ «արագացման» կախովով, խտացած կրկնուեց ընդամենը մէկ ու կէս տարուայ ընթացքում: Հայրենիքի ժողովուրդը կրեց ցնծութիւններ ողբ, աղթանակից գրեթէ կործանման անդունդ հասնելու հակադիր պարունակներ: Եթէ նա ինչ որ պահի իրադրութեան կերտողն էլ չէր, ապա այդ պահի ստեղծած կացութեան գործնական ու զգացմունքային հետեւանքների կրողն էր:

Այն ամէնը, ինչ իրագործուեց՝ իրագործեցին միասին. մաքով, գործով, հոգով, կամքով — միասին մաքառեցին, ձեռք բերած ուրախացան, բնական ու արհեստական աղէտները դիմագրաւեցին, զայրացան, ծանր պահին էլ իրար սիրտ տուին, բայց ոչ մի պահ չընկրկեցին:

Իսկ մենք այստեղ՝ սփիւղում, մասնակցութեան եթէ ոչ ինքնախաբեկութեանը, ապա պատրանքին յանձնուեցինք: Գնահարկեցինք՝ այո՛, խորը մտածեցինք՝ ո՛չ, փորձեցինք թափանցել փաստերի խորքը՝ ո՛չ, քննադատեցինք ու պղծել գլխին խելք սովորեցնելու պէս խորհուրդներ տուինք՝ այո՛, լսելու փոխարէն խոսեցինք՝ այո՛, նենգորէն ստախոս ու ստազիր, կամ ստորաբար լռող պաշտօնական մամուլի հաղորդագրութիւնների վրայ կարծիք հիմնեցինք՝ այո՛, փորձեցինք հակադիր լուրերի միջին ճշմարտութիւնը կորզել՝ ո՛չ. դրա համար պէտք է մտածել, հոգնել, լսել (ոչ թէ խօսել), մի խօսքով՝ անհանգստանալ, դուրս գալ յարմար հասարակելի առօրեայից: Ես նախապէս ներողութիւն եմ խնդրում այն սակաւթիւ անձանցից, որոնք ոչ միայն անհանգստացան, այլեւ իրենց ուժերի ներածի չափով եւ ակնբերի համար էլ՝ ճիշդ գործադրելով իրօք գործնական աշխատանք տարան, ինչպիսի դրսեւորում էլ ունենար այդ: Բայց եւ պնդում եմ «սակաւթիւ»-ին վրայ, այնպէս որ, ջանասիրաբար օրուայ լուրերը կարգացողները կամ մէկ ժամանցի գումարը նուիրողները թող յնակարծ իրենց հանգիստ չզգան ու չդասեն «սակաւթիւ»-ների (երանի «չարքին» կարողանալի ասել) փորձիկ խմբակին:

Բարոյական պարտքս եմ համարում խօսել յատկապէս մէկ իրագործման մասին ոչ միայն դրա կլանած անչափելի աշխատանքային տքնանքի, մաքի ու ջղերի լարման, աստղաբաշխական ժամանակի անհրապարակելի (այո՛, «հրապարակայնութեան» կոչերի ներքոյ) խոչընդոտների յաղթանակարման ճիգերի եւ թող ամօթ չլինի ասել, նրեթական առեւտրի միջոցների համար, այլեւ, ամենակարեւորը՝ արուածի նշանակութեան պատճառով: Նշանակալիութեան՝ վաղուայ դիրքերից, ինչպէս որ այսօր երէկուանն ենք արժեւորում: Կորիւնի ժամանակակիցները, գուցէ, չգիտէին նրա տքնութեան իսկական արժեքը եւ եթէ նա այն դրած լինէր, ասենք յունարէնից եւս մի թարգմանութեան, Աստուծաւունչն էր եւ կամ այլ փառահեղ Մատեանի վրայ, ի՞նչու կը փոխարինէր «Վարդ Մաշտոցի»-ն: Ի՞նչ անդունդ կը բացուէր մեր պատմագրութեան մէջ: Ահա այդպէս էլ չգիտենք թէ այսօրուայ սուտ ու ճշմարիտ աղիւսակոյտի մէջ ո՞րն է հիմնաբար, որի վրայ ապագայում այսօրուայ պատմութիւնը պիտի շարուի: Ձե՛ք որ գիտէիք, բայց վերջերս նաեւ տեսանք ու համոզուեցինք, որ ստի վրայ կառուցուած փշուռ է, ընդհանրապէս իր տակ ճգնտով նաեւ «բար ու կրէն»-ի փոխարէն ակազով, փոչ «հիմքեր» դնողներին: Մեր պատասխանատուութիւնը մեծ է յատկապէս սփիւղում, ուր հայ մանուկները ականատես չեղան Հայրենիքի պատմական դէպքերին, չկրեցին դրանց դրոյմը մանկական տպաւորուող հոգիների կամ: Մեզ մնում է անել ամենակարեւորը՝ ներկայացնել փաստերը, ինչպէս որ վե՛ր: Մէջ ինչպէս ներկայացնեցին այս կամ այն պահին՝ մէկ սեւ ու մէկ վարդագոյն ուսպեակների միջոցով: Այդ «ինչպէս որ կան» միայն գրաւոր աղբիւրների միջոցով պահպանելը՝ շատ լաւ, բայց չէ՞ որ գրողների ու գրուածների զգալի մասը բացարձակ ստի եւ սքողուած ճշմարտութեան միջեւ տատանուեցին, էլ չասելու համար ակնյայտը, պաշտօնական խորհրդայինից մինչեւ ընդատակեայ տպագրութիւնները, համարաբարային մամուլը, սփիւղելի կենդանիները, կենտրոնախոյս, կենտրոնների մէջ տարաբերակի մամուլը, տարտամ մեկնաբանութիւնները այնպիսի ժխտի են ստեղծել, որ ճշմարտութեան ձայնը խլացրել են: Այն, իհարկէ, չի լուել, բայց ոմանք լսում ու չեն հասկանում, ուրիշները լսում ու չսով են ձեւացնում, այլքը՝ չեն լսում ու իրենց կարծածը լսածի տեղ են ներկայացնում, վերջապէս, ամենասարսափելին՝ չեն ուզում լսել: Այ ճնջ սա՛ է ազգային վտանգը, սա է, որ ըրհորից դուրս մազզողով ուղեղի արձիգի պէս կախում ու ցած է քաշում: Սա ամենակործան Անտարքերն է, որի պատճառով յարատեւել են ազգակործան իրաւիճակներ թէ՛ Հայրենիքից ներս, թէ՛ դուրս: Թշնամիին այնքան վտանգալու է. նա տեսանելի է, պայքարում է, ուստի եւ կարելի է պաշտպանուել, զգուշանալ, իսկ Անտարքերը անտեսանելի է, անթափանցելի, ուստի եւ անյոթելի: Սկզբում ասացի, որ մեր գլխով անցան կրկնուող ու աննախադէպ անցքեր, բայց աւելացրեմ, որ սփիւղելի գլխի վրայով անցան դրանք. ոմանց դիպչելով, ոմանց միայն գլխարկին դպչելով, իսկ մեծամասնութեան մազին իսկ չհպուելով: Ախր, մեր աչքի առջեւ եղաւ այդ ամէնը: Լարաբաղեան շարժման վերելքի շրջանում զօրակցութեան ցոյցերին հայոց Անտարքերը չեկան՝ ցուրտ է, Յունիսին՝ (Կոմունիստական կուսակցութեան բախտորոշ կոնֆերանսի առիթով) չող էր, մէջտեղը՝ (Ապրիլ 24 ու Մայիս 28) «յոգնել էին» Լարաբաղեան ցոյցերից... Իսկ Հայաստանի մանուկը, ծերը, կինը, վատառողջը 12 ժամ, 24 ժամ բաց երկնքի տակ չէին յոգնում, տարուայ չորս եղանակների փոխարէն էլ հակերթական դարուն էր, երեւի: Ձե՛ին յոգնում նաեւ այն սակաւթիւները այստեղ, որոնք յանուն Հայրենիքի, յանուն ճշմարտութեան իրենց մշտական պարտաւորութիւններին գումարեցին նաեւ գերմարդկային ճիգով իրականացուող աշխատանքներ: Հարկ չկայ դրանք թուարկելու, թէկուզ եւ նորից հասնել ինքնագովտեան առիթ չստեղծելու համար, բայց ուզում եմ կանգ առնել մէկ դրուագի վրայ: Նիւ Եորքի, աւաղ, յո՛յժ սակաւթիւ «Լարաբաղ» յանձնարարից երբեք անդա՛մ ստանձնեցին Հայաստանից երեւակայելի եւ աներեւակայելի ուղիներով հասցուող տեսաժապավէնների գետերից, մղոններից պատմական փաստագրութիւն գտելու կարեւոր գործը: Ամերիկահայ գաղութի տրամադրութեան տակ էին դրուելու ժամանակագրական խիտ կարգով դասաւորուած երկու ժամանց տեսաժապավէնների երկու տարբերակ՝ հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով: Փայլուն մտայնացում, որի համար պարտական ենք Ամերիկայի Արեւելեան թեմի Առաջնորդ՝ Բարձրանորձ Տ. Մեսրոպ Արք. Աշնանին եւ Տիկ. Չուարթ Գէորգեանին: Նորին Սրբազնութեան բոլորանուէր, գործնական ու օգտաշատ հայրենասիրութիւնը նորութիւն չէ, սակայն, այս նոր ծրագրի իրականացման համար արդէն իսկ ծայրահեղօրէն բազմազգադ Առաջնորդ Սրբազան Հօր թափած ջանքերը՝ ներառելով սեւ աշխատանքը, առասպելական էին: Անչափելի է նաեւ Տիկ. Չ. Գէորգեանի կատարած գործը, մանաւանդ գուրգուրոտ վերաբերմունքը ստանձնած գործի շնորհից: Խորապէս ապրելով իրադարձութիւնները, աշխատելիս նա շարունակ «արցունք ու ծայր» էր, ըստ դրուագի:

Գործը տարուում էր ամենայն պատասխանատուութեամբ եւ բժախնդրութեամբ: Այդ տեսանելի, անտեսանելի, մուժ, յստակ լաւ կամ անկատար ժապավէնները, ի հարկէ հաւասարապէս կարեւոր էին, որովհետեւ ճշմարտութիւնն էին արտացոլում, որովհետեւ մեր՝ հայոց, ու մեր մի սրտաչափ Հայաստանի պատմութեան ահա այս հատուածն էին արձանագրել: Միայն գտնում փուլը նման էր Դանայեան աշխատանքի: Իսկ Սիզիֆեանը՝ ժամանակագրական կարգով դասաւորելը, ելոյթ ունեցողներին ինքնութիւնը ճշտելը, ելոյթների ճշգրիտ վերարտադրումը, համապատասխան տեքստ գրելը, դեռ առկուում էր: Իր վաստակով թէ՛ Երեւանում, թէ՛ Նիւ Եորքում արժանաւորյալ անաչուած Տիկ. Չուարթ Գէորգեանը բոլոր ձիւրքերը ներդրեց ժապավէնին ընկերացող խօսքը գրելուն, այնուհետեւ ձայնագրելուն: Յուզմունքից ու յոգնութիւնից խաչոտած, անքնութիւնից կարմրած, բայց նպատակից չընկրկողի (ու մէկ էլ արցունքի) փայլը աչքերի մէջ, օրեր, շաբաթներ տեւող աշխատանքի ընթացքում նա կրկնում էր «այ, շուտ անենք ժողովուրդին հասցնենք, սրա կարիքն ունի» սա թէ ուժի աղբիւր, եւ թէ, ինչպէս յետոյ պարզուեց... միամիտ սխալ: Ժողովուրդը կարիք չուներ, երեւի, ա՛ռ այսօր գոնէ... Փետրուարից մինչեւ Դեկտեմբեր, տեղի ունեցած ոչ մի դէպք, ոչ մի կարեւոր ելոյթ, ոչ մի յատկանշական պահ դուրս չի մնացել ժապավէնից: Ստազիրութեան են միայն ու միայն Հայաստանից ո՛ւ Արցախից (մի քիչ էլ մեզ սիրէ տանք ու չասենք Լարաբաղ) ստացուած փաստագրական ժապավէնները: Միակ ճո՛ղ փաստացիին՝ ճաշակով ու զգացմունքային լիցքով գտնուած խորհրդանշական կազմակերպչներն են, ներշնչուած Յ. Շիրազի

«Լարաբաղ իմ կապին է, Կարմիր, բայց սեւ ունի սրտում» տողերով: Պատասխան տեսնում ենք երեք թարմ կազմի, երկուսը՝ իբրք մօտ, երրորդը՝ սփիւղելի խորհրդանշողը, քիչ հեռու: Այդ կազմակերպչները մէկ էլ կ'երեւան Սոււժայիթի եւ Ասկերանի ցեղասպանութիւնից ճողոպրած վկաների խօսքից առաջ, միայն թէ այս անգամ Արցախը խորհրդանշող կազմի թերթիկները պոկակուած... Ինչի՞ հետ կարող է համեմատուել այն զգացումը, որն ապրում ես հարիւր հազարներով հայրենակիցներին տեսնելիս խորախորհուրդ երզման պահին: Միայն այդ դրուագը հերթ է, որպէսզի մեր պատանիները իրենց ազգային պատկանելիութիւնը զգան, եթէ ի հարկէ, ծնողները նեղութիւն կրեն այդ ժապավէնը մատչելի դարձնելու իրենց զաւակներին: Այդ փուլը զանգատը, թէ երեխաներն օտարանում են, ողորմելի ինքնարդարացում է: Երեխաներին օտարացնում են ծնողները, նրանց ազգային արժանապատուութիւն չեն ընդունել, նրանց անտեղեկ թողնելով ազգային պատմութիւնը: Երեխաները երկու բան գիտեն հայ լինելու մասին. թուրքերը մեզ կոտորել են եւ «Պորհայիս Հայաստանը աղուոր է» կամ «գէշ է»: սրանք ի՞նչ հպարտանալու կամ սիրելու բաներ են, էլ չեմ ասում հաղորդուելու: Երեխաները տեսնում են նաեւ, որ հայերը քիչ են 100 հոգինոց ցոյցը տրուր պատկեր է, նրանք դժուար թէ ուզեման նոյնանալ այդ 99-ի հետ, իսկ մէկ միլիոնը փառահեղ է ու սպառնալից, անպակաս «դուրս մնացած»-ի զգացում է արթնացնելու, նրանց միանալու մղում: Այդպէս է, ու թող այդ երեխան չհասկանայ Միլիա Կապուտիկեանի խօսքը, բայց թող լսի ուսանողների երգերը, տեսնի հացադուլ անողներին, չհասկանայ ու տեսնի՛ Մ.Ս. Գորբաչովի ու հայկական ՊՄԸ-ի երեսփոխականների բանավէճը, հարցնի ո՞վ են ու սկսի ճանաչել Վ. Համբարձումեանին, թող տեսնի Չուարթից վայրագութիւնները ու դրանց մասին զայրացած կսկիծով Թուս բուժքոչուր: Պէտք է տեսնի նահատակ Պաշիկ Չաքարեանի համահայկական յուղարկաւորութիւնը ու դեռ ծնողներն էլ յուշեն, որ 3.5 միլիոնից տասն են մնացել միայն անկարողները, իսկ պատկած են միայն հիւանդանոցներում ու փա՛ռք Աստուծոյ, ծննդատներում, եւ ամէն կարող ոք Արցախում եւս նոյն պահին հրաժեշտ է տալիս ու օրհնում իր համար զոհուած երիտասարդին, տեսնի արցախցիների անվերջանալի սզոյ թափօրը... Եւ պէտք է նրան ցոյց տալ նաեւ Մայիս 28-ի գեղունչ միտինգը, առանց հարցին սպասելու բացատրել, թէ ինչու է դա աննախադէպ եւ ուրախալի: Իսկ միթէ՞ որ եւէ պատանի չի տպաւորուի, լսելով աշխարհի տարբեր երկրների լրատուական հաղորդումները մեր մասին «հա՛հ, ուրեմն, մենակ մեր տանը չէ, որ խօսուում է այդ մասին», կը մտածի նա): Եւ ինչու է չտեսնի, որ հանդարտ կանգնած ու արդար առաջարկները ընդունելի լեզուով գրի առնելու հետամուտ ժողովուրդին յանկարծ վահանաւոր, սաղաւարտաւոր, գինուած զօրքով են շրջապատում: Ի՞նչ է, մեր պատմութեանը խափանուած անարդարութիւնը կարո՞ղ ենք թաքցնել: Սերունդ կարո՞ղ ենք դաստիարակել առանց պատմութեան, իսկ մի՞թէ պատմութեան կարելի է սովորել կամ հասկանալ առանց փաստերի: Նոյնպէս եւ թող հրճուի՛ այդ մանուկը, ամենուրեք տեսնելով իր տարեկիցներին՝ երգելիս, բուռնաց սեղմելիս, մեծերի հարցերին պատասխանելիս, յատկապէս թող տեսնի Արցախի մանուկներին... Ծառք, Ա.Մ.Ն.ում նոյնիսկ լիովին հայրենասէր անձիք յաճախ հայերէն չգիտեն: Հենց այդ են նաեւ նոր սերունդը ի նկատի ունեցող, պատրաստուել է նոյն ժապավէնի անգլերէն տարբերակը: Եստ չհշտ չնչեց այս «պատրաստուել»-ը: Կարելի՞ է երեւակայել երկու ժամ անընդհատ խօսուածի գրառումը, բնագիր ժապավէնը տասնեակ անգամներ ես ու առաջ պատկերով՝ ասուածը ճշգրիտ գրանցելու, ապա եւ անգլերէն թարգմանելու համար: Իսկ ակնթարթներ հաշուելը առանց իմաստը դողչել իսկ խաթարելու խօսքը պատկերին համընթաց տեղաւորելու համար: Յիրաւի, մտաւոր մեծ լարում պահանջող այս գործի իրականացման համար հարկ է շնորհակալութիւն յայտնել Դոկթ. Արա Գարրիէլեանին: Ենթահակալութիւնը տքնանքի համար չէ, այլ արդէն կատարուած երկրաշարժի օրերին չընկրկելու, գործը շարունակելու համար: Այդ շրջանում վշտից թեւաթափ ու մթաքնած դատողութեամբ, ճիշտ ասած, չէի կարողանում հասկանալ, թէ ո՞նք է գործը յամառօրէն շարունակելու նրա մղիչ ուժը: Պարզուեց, որ իր բազմամեայ մանկավարժական փորձը, ամերիկեանի լինելը, այսինքն նա հաւատացած էր, որ ոչ միայն յանուն փաստերը մատչելի դարձնելու, այլեւ նոր սերնդի դաստիարակութեան համար անհրաժեշտ էր այդ գործը: Իսկ Հայաստանից հեռու ծնուած լինելով գիտէր, որ վերացական հայրենիքին շատ ակնի դժուար է կապուելը, քան իրականին ու շատ քչեր են փոքր տարիքում տեսնում այդ «չնչող ու ապրող» հայրենիքը, իրենց «բնիկ» (տեղացի) հայրենակիցներին:

Այս ժապավէնները, ինձ թուում էր, թէ հանապազօրեայ հացի պէս անհրաժեշտ են ու իսկոյն էլ կ'սպառուեն, չէ՞ որ երբ հեռուստատեսային լուրերի ընթացքում երկու ակնթարթ Երեւանի էին ցոյց տալիս, բոլորիս արեւը եռում էր, երբ թերթերը նոր լուրեր էին գրում՝ ժամերով քննարկում էինք դրանք: Եւ ահա՛ ոչ թէ ներկու ակնթարթ, այլ երկու ժամ, ոչ թէ լրագրային լուր, այլ լուրը ստեղծող իրական դէպքերը: Ի վերջոյ, չէ՞ որ միտինգներին, ցոյցերին ասուած ճառերի, ելոյթների, առաջարկների մեծ մասը որեւէ տեղ չի հրատարակուել: Այդ որտե՞ղ է, որ տեսնելու եւ լսելու ենք «անպաշտօն» պիտակուած նստաշրջանի ելոյթները, դուրսը մինչեւ ասուում կանգնած ժողովուրդին... այդ որտե՞ղ ենք տեսնելու (չեմ էլ համարձակուում ասել նաեւ ցոյց տալու օտարագրի ծանօթներին) Մարտի 8-ին կանանց նախաձեռնած սզոյ երթը՝ որպէս մորմոք ու բողոք Սոււժայիթի ու Ասկերանի համար: Որտե՞ղ ենք լսելու մեր փայլուն մտաւորականներին (Ռ. Իշխանեան, Վարդ Առաքելեան, Վարդան Յակոբեան, Լարաբաղ Կոմիտէի անձնակազմ է այլոց) ու գտարիւն հայրենաստեղծների խօսքը, տեսնելու նրանց մաքառումը, ի վերջոյ, ժողովուրդի գրանիթէ կամքն ու միաձուլ կեցողութեամբ: Ամենագոր Անտարքերը ահա երկա՛ր ամիսներ է այդ Մատեանը, այդ մեղանը վրան չչորցած «Պատմութիւն հայոց, դուրս վերջին»-ը թողել է դարակների վրայ... Երեւի, ակնթարթ-թային պատկերները «նիւթ-ի վրայ» բաւարարել են, վաղ էլ կը չքմեղանան, որ փակակները օտարացան: Այդ ինչպէ՞ս է, որ Կոլումբիայի համալսարանի փուլթաց երկու տարբերակներն էլ ապահովել — պատմութեան հանդէպ ուղադիր է ամերիկացին, իր կամուրջի 100-ամեակն իսկ տօնում է, — իսկ մենք հանդուրժում ենք Անտարքերին, ու դեռ թողնում, որ իշխի... բայց վաղուայ համար այսօրն է պատմութիւնը, իսկ այսօրուայ համար, մենք ենք պատասխանատու, մենք ենք պարտաւոր այսօրուանը հասցնել վաղուան:

ԱՐԵՒԻԿ ԳԱՏՐԻԷԼԵԱՆ

ARTSAKH — KARABAGH
A complete documentary depicting the struggle of the freedom-loving Karabaghtsi to reunite with his homeland. This two-hour long documentary is a must for anyone who wishes to learn more about the issue of Karabagh and the popular movement in Armenia. Available on VHS in both Armenian and English.
Please send me _____ set(s) of the Karabagh Video Tape. \$70.00 for two volumes, plus \$5.00 for shipping and handling.
 Armenian English
Name _____
Address _____
City, State, Zip _____
Checks payable to Armenian Prelacy Bookstore. Mail order to 138 East 39th Street, NY, NY 10016.

ԽԱՌԸ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻ ԽԱՌԸ ՄՏՔԵՐ 2աբ. էջ 5-էն

լինի անհատ, թէ մի ողջ ժողովուրդ, իսկ մենք ... Մենք արդէն գիւղացի չենք, դեռ քաղաքացի չենք, հինը քամուն ենք տուել, նորը դեռ չունենք ... Աղաղակիր, թէ՛ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ տէր ես: Այսօրուայ քո կենցաղ-բարքովարձրութիւնը պիտի հիմնադրես: Ընչ, թէ հայրենասէր ես, հայրութ ես, որ հայ ես, որ հայր պից հարիւր տարեկան գիր ունես ... Ի՞նչ իմաստ, եթէ բուն հայոց 4482 թուականին երեխայիդ ձեռքը բռնած տանում ես օտար գրեր սովորեցնելու: Հայոց մեծ զարթոնք ՌԻԹՍՈՒՆՈՒԹԻ Սեպտեմբերի մէկին ...

Երկրում զեֆիցիտ բաներ շատ կան, սակայն ամենակարեւորը ԻՍԿԱԿԱՆԻ պակասն է անենք՝ իսկական բժշկութիւն, թատրոն, ուսում, իսկական նուիրում, իսկական հայրենասէր, իսկական զեկավար ... Ուսումնական, թուացեալ բաներով չթուացնենք մեզ, թէ հայրենասիրական այս շնորհ մէջ իրար դէմ ատելութիւն սերմանելով, սրա, նրա վարկը գցելով, կասկածելով, մեծելով թուով հայրենասէր եմք եւ վիթխարի օգուտ ենք տալիս ժողովրդին:

Գործադուլ, դասադուլ անողը նախ նրա վնասն ու օգուտը պէտք է դնի կշիռքի նօսրին, թէ չէ ...

Մինչեւ երկրաշարժն արդէն անժամկէտ գործադուլները կուպիտ հարուած էին մեր սեփական տնտեսութեանը. խաթարուեց ոչուփուլ մեր կարգապահութիւնը, ոչուփուլ ուսումը: Տեղից ձիգ չէինք, դարձանք անփոյթ, մաքրասէր չէինք առանձնապէս, քաղաքները կեղտի մէջ կորցրինք. հազար ու մի բան ... Տնտեսական մեր ուժէն է Արցախի յենարանը ...

Իշխանութեան հեղինակութիւն, մոռացուած բան: Հրամայել են եւ վերջ: Գործաշեւը ձեռք բերեց հետո ու տակից երեւցանք անընթաց, օտարացումը, որ կար ժողովրդի ու ղեկավարների միջեւ: «Որ կոծիկս, ի՞նչ ես շահելու ...»:

Մտահոգուողը լրջորէն պէտք է մտահոգուի: Մի խօսքով ... Մի խօսքով «Ներքեւը» ուժերը սպառում է «վերելի» չիւրիւր վրայ, մի խօսքով՝ ուժերի անտեսն վատնում: Շոսայութի՛ն:

Տիրապիտութիւն չենք ունեցել ու չունենք. տէրերը չեն եղել լաւը ...

Մենք էն չենք ... «Մեր ուժը այդ է, դրա մէջ է, — շատերն են այսպէս դատում, — այդպէս ենք գոյատեւել, ամէն մի հայ մի գեղի իշխանը ...»:

Գոյատեւեցինք, «բարտադրային այս տարածքում»: մենք մնացինք իշխան, մեր «գեղերը չան բերան» ... 18-19 թուականներին Աստաֆեան փողոցում հայոց պառլամենտի դեպուտատներին կառքից իջցնում էին՝ ծեծում ... Տիրահոգակ մեր խորհրդապետութեամբ, տիրահոգակ մեր խորամանկութեամբ տասից ինը կորցրինք ...

Ամաչելու բաները մոռանանք: Մոռանա՞նք որ ...

Շնորհիւ տանկերի, թէ հոգնածութեան, թէ երկրաշարժի, դադար է, ակտիւութեան ետքնաց: Մինչդեռ անդուր մի լարածութիւն կայ միջուրտում, իր ժամին սպասող պահ՝ զսպանակով ... Արցախի հարցը լուծուած չէ ու դեռ անհայտ է ... Դէպքերը անկախ մեր կամքից են զարգանում, անկախ մեր կամքից կառավարութեան մէջ աւելանում են ոչ հայեցի հրամանատարները ...

«Վերելում» պէտք է, որ օգտուէին ժամանակաւոր այս դադարից, արահետներ փնտռէին դէպի, ինչպէս իրենք են ասում՝ մասսաների սիրտը:

Վարչարարութեամբ, երկփեղկանի հաստ դռներով, սեւ «Վոլգայի» մէջ այլեւս տեսնող աչքերից թաքնուել չի լինի: Մեղաւորը վերջին քսան տարիներն են եւ դրանց նախորդած ճառասուները: Մասսաները խորթացել են ոչ միայն մշկամկենու փափախները դրած իշխանաւորներից, «մասսաները» խորթացել օտարացել են եւ կարգերին: Կոլխոզ ու Ստալին տեսած ժողովուրդ ենք, մեր ազգային ցաւերն էլ վրայդ ...

Սուրբ ու կեղծիքից, ձեւականից են հոգնել «մասսաները»: Շէնքի առաջ, ուր ես բնակուած եմ, զարնանք փոսեր փորեցին, ծառատունկ արին, չորս-հինգ տարեկան արդէն ՉՈՐԱՅՈՒՄ արմատներով սնկիներ մի անգամ ջրեցին, գնացին գեղուցեցին, թղթի վրայ գրեցին, որ գործն արուած է: Տնկիները երբեք ոչ մէկին չուաք չեն անելու, բայց դա մեզ համար կարեւոր չէ: Այսպէս քանի՞ տարի ...

Արդէն անգիր արած դասեր ունենք. լաւ մարդն ինչու՞ պէտք է հասնէր այդտեղ ... Բրեժնեւեան թրոտ պոռչտիներին ցալբունները բարեբար խոնաւութիւն էին երկրով մէկ նստեցնելու արարչային փարթամ, ստերը բուսականութեան համար ...

Տաղանդաւոր անշնորհները, տասնեակ տարիներ առանց կարմիրու՛ խօսքով ուրիշ, գործով՝ ուրիշ ... Գնա հաւատա ...

Թոյլ տուէք դրուծիւնը կայունանայ, որպէսզի զբաղուենք լուրջ շտկումներով ...

Զբաղուէ՛ք: Կաշառակերութիւնը փորձում է նոր թափ առնել: Պրոտեկցիոնիզմը ծաղիկում է առաջուայ պէս. «հրամանատարները» մերձաւորներին քաշում են, կապում մտորին մօտիկ, պետականին: Պաշտօնակիւր թունդացել է առաւել, եւ ո՞վ է յաղթանակում՝ արժանաւորը, անարժանը, չգիտենք. գոնէ իմանայինք: Բայց ո՞ր մէջը թուես: Մեր մարմնի ամէն տեղն է ցաւում ...

Կարգում, նայում ես աղէտին նուիրւած հաղորդումները ու չես հասկանում ո՞վ է գիլաւոր պատասխանատուն, չես հասկանում աշխատող չկայ, թէ՞ աշխատանք տուող:

Ինչպէս միշտ, ստոյգ տեղեկութիւն չկայ Հայաստանում այս տարի, այս օրերին քանի՞ գործազուրկ կայ, յանուն բարեկամութեան եղած կամ ներմուծուած քանի՞ ձեռք, «խոպան» զնացած քանի՞ հայ արհեստաւոր: Եթէ, իսկապէս, մի հայ մարդ, մի հեռուոր տեղ տուն է կառուցում կամ գոմ, հետաքրքիր է, ի՞նչ են մտածում մեր մասին այնտեղ ... Այսօր:

Լիքը անպատասխան հարցեր կան, մէկն էլ՝ ո՞վ է հասկանում թէ մեզանում մարդուն ինչու՞ են պաշտօնազուրկ անում: Վատ աշխատելու, թէ՛ լաւ չհաճոյանալու համար: Եթէ վատ աշխատանքի, ապա ինչպէ՞ս է լինում, որ չընկնի հանուած քարտուղար դառնում է մի կարեւոր գործի գլուխ, ոչ աւել, ոչ պակաս՝ մարքաբաղաւորում:

Կադրային քաղաքականութիւն ... Այս վարադրյալը միշտ փակ է եղել ժողովրդի համար: Հիմա պիտի բացուի: Համաձայն ենք՝ էլի դուք, էլի ձեր շարքերից, բայց գոնէ իմանանք, ինչինքն ձեր մէջի տաղանդաւորին անտաղանդից: Վերակառուցման օրինակը պէտք է վերելից գայ:

Մտաւորականը հասկանում է՝ գործադուլն աւերածութիւն է աւերուած երկրում, չարտօնուած միտինգը՝ օրէնքի խախտում, բայց ... Բայց սեփական խղճին ինչ պատասխան տայ մտաւորականը, երբ պարզից էլ պարզ է, որ բազմալի կարգուկանոնից օգտուողը մեծ ու փոքր պաշտօնեան է, ծառայողական մեքենայով քաղաքում վրտացող նրա շոյալ սպորտը մերձաւորը ... Սրանք նայում են տանկերի փողերի տակ երկիւղած ժողովրդին ու անթաքոյց մուտում՝ «էլի մեր ժամանակն է ...»:

Աղէտ, փորձութիւն ... Դրսում ղեկավարներ ենք փնտրում, որ մեզ ղեկավարեն: Տասնեակ տարիներ մենք ո՞ւմ ենք անցրել, ազգային մեր հրամանատարներն ի՞նչ եղան, ո՞րք են ...

Կաց, կանգ առ, «ստոյգ»: Մեղքը սրանք վրայ բարդելով ջուլալը չի կարւում: Ազգովին կը դառնանք մեղաբող, պահանջող, վատաբանող, ճառ ասող ... ճառ ասող ... Մեր զանգն ո՞վ է կախելու ...

Մեր խօսքը մտածուելիք ծնենք, մեր կողմորոշումը՝ տանջահար մեր պատմութիւնից: Ոնջու մի մարդ սասել է՝ քաղաքականութիւնը հնարաւորութեան արուեստ է: Թեթեւամտօրէն չկապկենք սրաներան, ուրիշ է մեր ճակատագիրը, այլ են մեր լուծելիք խնդիրները, ծանր է մեր խաչը ... Հեշտ ենք կորցնում, դժուար ենք յետ բերում տանուլ տուածը ...

Կողքից նայողը կ'ասի՝ հայերը արդէն քանի՞ դար է պատրանքներում են ապրում: Պատմաւոր այդ է երեւի, որ յաճախ ենք ուրիշի ձեռքին խաղալիք եղել: Մի հինաւոր ժողովուրդ, փորձուած, ծեծուած մի ժողովուրդ ժամանակն է, որ իր եղած բարեմասնութիւններին գումարի իմաստութիւն:

Ոորհրդային Միութեան ամբողջականութիւնը այսօր մեր, հայերիս մասնաւոր, առանձնակի, կենսական անհրաժեշտութիւնն է: Այդ է թելադրում ճակատագիրը, պատմութիւնը, կենսը, մեր ապագան: Մէկ ուրիշ այտերնատիւ չունենք: Ոնջիրն այն է՝ գրաւես քո արժանապատիւ տեղը ...

Մեր միճակը դեռ չի հասել գիտակցութեան մի խորքերը: Ազգային մեր գոյատեւումը վտանգի տակ է. թեթեւամտօրէն մէջըզով ենք կանգնած անդուռի եզրին, վիճել չենք տեսնում ... Մեր ապագան բզկտուած, չարարած այս փոքրիկ հողատարուն է, մեր միակ յոյսն է, խնայենք: Ոնայենք ինքներս մեզ, խնայենք մերկացած Ղիբրով այս ժողովրդին ...

Մտաւորականի համար չի կարող լինել «վերել-ներքեւի» կողմ: Հայրենիք ... Դարաւոր իղձեր, դարաւոր ցաւեր ...

ՄԱՏԵՆԱԿԵԼԻ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ

Գրեց՝ ՎԱՐԱՆ Դ. ԲԼՆՅ. ԱՄԻՐԱԼԵԱՆ

«Եկեղեցին Հայկական բարձր բերդն է հաւատքին իմ պապերուս» (Վահան Թէֆեկեան)

Ըսենք թէ՛ յարգանքը սիրագեղ զնահատուան է արժէքի մը: Յարգել՝ անարժէքը, կեղծաւորութիւն է: Իսկ անարգել արժէքաւորը՝ տգիտութիւն, անկրթութիւն է:

Դժբախտաբար մեր ամենօրեայ կեանքի ընթացքին, յարգանքի կ'արժանացնենք յաճախ այնպիսի մակերեսային, թեթեւ արժէքներ, որոնք իրական, մնայուն արժէքներու հետ բաղադատած՝ ոչնչութիւն են: Եւ անգիտակցաբար կ'անարգենք արժէքներ, որոնք գրաւական իսկ են մեր լինելութեան:

Պարզ խօսինք: Շարժապատկերի սրահի կամ գիշերային զբօսավայրի մէջ չենք համարձակիր մեր նիստ ու կացով, շարժուածներով կամ արտառոց ջրքիջներով ուրիշներու կեդրոնացումն ու վայելքը, հաճո՛յքը խանգարել սակայն պատկի արարողութեան կամ մկրտութեան մը ընթացքին, անփութօրէն կ'անհանգստացնենք, մեր մօտ նստած եւ հոգեպէս վերացած հրաւիրեալը ...:

—Տէր հայր, չէ՞ք տեսներ մկրտութեանց, պապադրութեանց եւ մինչեւ իսկ յուղարկաւորութեանց ու հոգեանգիտութեան ընթացքին, մեր ժողովուրդի անվայել կեցուածքը, նստուածքը, պոչուտուքը, քրքիջ բարձրաձայն խօսակցութիւնը կամ բանկալին շուրջ կեցած տիկիներու եւ պարոններու անվերջանալի փսփուտը ...:

«Զո՛րն ասեմ կամ գո՛րն խոստովանիմ»:

Հանրակառք է կամ գիշերային զբօսավայրէ նուա՞զ արժէք կը ներկայացնէ եկեղեցին, մանաւանդ՝ հա՛յ եկեղեցին ...:

Ինչո՞ւ այս անտարբերութիւնը, որ իրականութեան մէջ անարգանք է եկեղեցւոյ հանդէպ: Ա՛յն եկեղեցւոյ որ բարձր բերդն է հաւատքին իմ պապերուս»:

Ձե՛նք անդրադառնա՛ր թէ մեր հայրերու դարաւոր հաւատքին սրբավայրը կ'անարգենք անուշադրութեամբ, անգիտակցաբար թերեւս:

— Ինձի համար եկեղեցւոյ ծէսն ու արարողութիւնը իրենց փայլուն իրերով եւ զարդարուն զգեստներով՝ քատրոն է ...

Այո՛, սակայն ինչո՞ւ թատերասարսիմը նիստ ու կացի կանոնները կը յարգենք թատերգութեան ընթացքին, իսկ կը զլանա՞նք թատերգութեան եկեղեցւոյ կանոններուն հանդէպ, խորհրդակատարութեանց պահերուն ...:

Աւելի՛ն՝ ինչպէ՞ս էլ բացատրենք մեր ընթացքը, երբ ննջեցաւ հարազատի մը հոգեհանգստեան պաշտօնէն դեռ քանի՞ մը վայրկեան առաջ, կը մերժու՞նք եկեղեցի մտնել ու բակը նոր գլանիկ մը կը վառենք «ժամանակ անցընելու համար»: Կամ մեր հոգեհանգստի մկրտութեան ընթացքին, դո՛ւրս կը մնանք եկեղեցիէն, ու դարձեալ բակը կը ծխենք, կը կատակենք, կը ծիծաղինք ու կը զրուցենք բարեկամներու հետ ...:

Ո՛չ յարգանք չըլլալէ գատ անարգանք են այս բոլորը բարոյական արժէքներու նկատմամբ:

Ազգ մը երբ պարպուի բարոյական ըմբռնումներէ, ժամանակի ընթացքին խորտակման անդունդը կ'առաջնորդուի: Պատմութիւնը կը վկայէ այս մասին:

Հայ եկեղեցին հայ հոգիի անկորնքի կանձարանն է, ծննդավայրը անոր:

Հո՛ն միայն կարելի է կենդանի ներկայութիւնը գգալ նարեկացիին եւ Շնորհալիին: Սահակներն ու Մեսրոպները անոր կամարներէն կը բարբառին շարունակ: Հո՛ն «սեղանին միացող քուլայ-քուլայ խունկերուն» մէջ է Լուսաւորիչներու եւ Վարդաններու ոգին, որուն հետ հաղորդակցելու այնքան կարիքը ունի Հայ ընտանիքը, մեր մատղաշ սերունդը մանաւանդ:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ հոգեւոյս Հայրապետներէն՝ Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Յովսէփեանց այսպէ՛ս կը նկարագրէ. Հայաստանեայց Եկեղեցին քանի է մեզ համար: Նա մերն է, մեր ազգային եկեղեցին եւ մեր ամենամեծ տնտեսագործութիւնը, ամենամեծ ժառանգութիւնը: Առանց այդ եկեղեցու, ոչ միայն երկրորդական կը դառնանք մեր միւս հաստատութիւններն ու կազմակերպութիւնները, այլ եւ նրանք էլ կը մեռնին եւ կը չորանան. ինչպէս անմունդ մնացած կենդանիներն ու քոյսերը:

Հետեւաբար, գիտնանք զնահատել մեր ազգային եկեղեցին, տէ՛ր կանգնելով ու ծառայելով անոր մի՛շտ եւ ամէ՛ն տեղ:

Ան ո՛չ «քատրոն» է, ոչ ալ՝ «քանգարան»: Այլ՝ կենդանի՝ բարբառուն սիրտը ողջ հայութեան:

Չմոռնա՛նք երբեք թէ՛ Եկեղեցին հայկական՝ ծովուն դիմաց այնպիսի՝ հո՛ւր եւ բոց. ու տօթակէզ ցերեկին՝ անտա՛ն մըն է ստուերոս, Ուր շուշաններ կը ծաղկին Շարկանի գետին մօտ ...»:

Seminar . . .

(Continued from page 1)

celebrant was Very Rev. Shahe Panossian and the sermon was delivered by Very Rev. Anoushavan Tanielian. Following the Divine Liturgy, a luncheon was prepared and served by the Ladies' Guild. The Pastor, Rev. Arsen Hagopian, distributed certificates to all the students who successfully completed their first, second, and third year course of study.

Rev. Tanielian, director of the Institute, expressed thanks on behalf of Archbishop Ashjian to all staff members, to the pastors and Boards of Trustees, and parents who encouraged their young parishioners and sons to attend the Institute; to the Ladies Guild of St. Gregory the Illuminator Church who hosted the Sunday luncheon; to Mr. and Mrs. Ralph Jehanian who hosted the Archbishop and students on July 4 at their home; to Mrs. Asdghig Kazanjian (the owner of Armenian Delight Food Market) who offered delicious Armenian delicacies; to Mr. & Mrs. Kaloust Karakelian who made available a van for field trips and to Mr. & Mrs. Manual Shehrian of Toronto, for their generous donation to the Institute.

A MINI LESSON

The Psalms, as they speak of God, run the gamut of the human situation from lyric joy to anguished suffering. To human beings who share the same experiences, the psalmists' words are most intelligible and comforting.

Սու Սարգսեան ՈՍՆՄ Ժողովրդական Արտիստ

ARMENIAN ART

Armenian Art

- 620 pages.
- 1,000 Illustrations
- 182 color plates
- Contains a chronology, genealogical tables, bibliography, glossary, diagrams, ground plans, elevations, and index.

The Prelacy of the Armenian Apostolic Church is proud to co-sponsor the publication of this superb book along with Harry N. Abrams, Inc.

The Most Comprehensive Volume Ever Produced. . .

by *Patrick Donabedian*
Jean Michel Thierry

Influenced by such various sources as ancient paganism, Hellenism, and the Byzantine Empire, Armenian art has always retained a strong individuality and thrived on successive contributions. Christianity, which was adopted as the state religion in the fourth century, has played the greatest role in shaping Armenian art over the last two millennia, inspiring artists, craftsmen, calligraphers, and architects to create works of beauty and endurance. In this volume, the most complete every published, two great specialists—Jean Michel Thierry and Patrick Donabedian—analyze in depth the great moments of this interesting civilization. From the Hellenistic temple of Garni to the churches of New Julfa, from the famous *khatchkar* (a cross-bearing stele covered with rosettes and botanical motifs) to the Holy Cross of Aghtamar and the Etchmiadzin manuscripts, this superly illustrated book brings to life the great moments of Armenian art and surveys every aspect of this singular civilization.

ARMENIAN ART was written and compiled by Dr. Jean-Michel Thierry, professor of Armenian Culture at the Institute of Oriental Languages in Paris, and one of the foremost experts on Armenian art and culture. Patrick Donabedian, who has written the section on architectural sites, has doctorates in the history of art and in artistic science. He has published one of the most complete inventories of Armenian sculpture.

Money-saving pre-publication offer!

The pre-publications price for ARMENIAN ART is \$99.95 per copy, shipping and handling included. This price applies to all orders received by September 30, 1989.

Beginning October 1, 1989, the price will be \$130.00 per copy, plus \$5.00 shipping and handling per copy.

Payment must be in U.S. funds. Checks or money orders should be made out to the Armenian Prelacy, and sent to
The Prelacy of the Armenian Apostolic Church
138 East 39th Street
New York, NY 10016

ARMENIAN ART by Jean-Michel Thierry and Patrick Donabedian

Please send me _____ copy(ies) of ARMENIAN ART
@ \$ 99.95 per copy (up to September 30, 1989), shipping and handling included.
@ \$130.00 per copy (beginning October 1, 1989), plus \$5.00 per copy shipping and handling.

Enclosed is my check for \$ _____ (in U.S. funds).

Name _____

Address _____

City _____ State _____ Zip _____

I am interested in other books on Armenian subjects.
Please add my name to your mailing list.

Armenian Apostolic Church of America • 138 East 39th Street, New York, New York • (212) 689-7810

AN EXCELLENT CHRISTMAS GIFT!